

Field : Islamic Sciences

Type : Review Article

Received: 21.03.2016 - *Accepted*: 17.05.2016

Farklı Din Anlayışlarına Ayrılan Yer Açısından Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi Din Öğretimi Programları*

Tuğrul YÜRÜK

Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Adana, TÜRKİYE

E-posta: tyuruk79@gmail.com

Öz

Çalışmada din öğretimi programlarında İslamiyet içindeki ve dışındaki yorum farklılıklarına ne ölçüde değinildiği ve nasıl yaklaşıldığı sorusunun cevaplanması hedeflenmektedir. Çalışmada doküman inceleme yöntemi kullanılmış ve içerik analizi yapılmıştır. Veri toplama aracı ise Cumhuriyet döneminin başlangıcından günümüzde kadar uygulanan din öğretimi programlarıdır. Bu programlar, 2000 yılı öncesi (1924-1982) ve sonrası (2000-2010) şeklinde iki temel başlık altında incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde hazırlanan programlarda (1924-1948), İslam dışındaki farklı dinlerden bahsedilmemiştir. Cumhuriyet döneminde farklı dinlerle ilgili bilgilere ilk defa 1956 Ortaokullar ve Bunlara Muadil Diğer Okullar İçin Din Dersleri Programında yer verilmiştir. Ancak ilk defa farklı dinlerden müstakil konu başlıkları altında bahsedilmesi 1976 Ortaokul Din Dersi Programıyla gerçekleşmiştir. Cumhuriyet dönemi din öğretimi programları İslamiyet içindeki farklı yorumlara ayrılan yer açısından incelendiğinde 2000 yılına kadarki din öğretimi programlarında İslamiyet içindeki farklı yorumlarla ilgili bir konu başlığının olmadığı görülmektedir. Bu yorumlarla ilk defa 2000 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarında karşılaşmaktayız. 2005 Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında daha da ileri bir adım atılarak dört Sünni fihri-amelî mezheple birlikte Caferilik mezhebine de değinilmiştir. Cumhuriyet dönemi programları genel olarak incelendiğinde 2000 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarının yer verdiği konular ve kazanımlar aracılığıyla İslam içi ve dışı farklı din anlayışlarına yönelik olumlu bakış açısı kazandırmayı hedeflemesi açısından diğerlerinden farklılaştığı anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din öğretimi farklı din anlayışları din kültürü ve ahlak bilgisi dersi

* Bu çalışma, 13-15 Nisan 2016 tarihleri arasında Türkistan/Kazakistan’da düzenlenen 5. Uluslararası Bilim, Kültür ve Spor Kongresi’nde sunulan “Farklı Din Anlayışlarına Ayrılan Yer Açısından Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi Din Öğretimi Programları” isimli tebliğin düzenlenmiş şeklidir. İlgili etkinliğe katılım Çukurova Üniversitesi BAP Koordinasyon Birimi tarafından SED-2016-6319 no’lu proje desteğiyle sağlanmıştır.

Curriculums of Religious Education with Regard to Inclusion of Different Religious Approaches in Republic Period in Turkey

Tuğrul YÜRÜK

Divinity Faculty, Cukurova University, Adana, TURKEY

E-mail: tyuruk79@gmail.com

Abstract

In this study, it is aimed to answer the question of to what extent were the interpretation differences inside and outside the Islam included, and how were they approached in religious education curriculums. It is planned to use document review and content analysis methods in this paper. The paper's data collection tools are religious education curriculums which are applied from the beginning of Republic period until today. It is thought to examine and evaluate these curriculums under two chapters as Pre-2000 (1924-1982) and Post-2000 (2000-2010). In the curriculums prepared in the first period of Republic (1924-1948), different religions other than Islam were unmentioned. In the Republic period, the information related to different religions was first included the curriculum, which was prepared in 1956. However, different religions were handled in separate chapters for the first time within the curriculum, which was prepared in 1976. It can be seen that there is no separate chapters about it within Pre-2000 religious education curriculums. These interpretation differences can be seen for the first time in the curriculum, which was prepared in 2000. A further step has been taken with the 2005 curriculum by referring to Jafarism as well as four Sunni fiqh and applied sects. When Republic Period curriculums are examined in general, it can be inferred that the 2000 curriculum differentiates from others in the way of aiming to give a positive point of view of different religious understandings inside and outside the Islam by means of the topics and gains it includes.

Keywords: Religious education, different religious approaches, the course of religious culture and moral knowledge

Giriş

Günümüz dünyasında toplumlar çoğul bir yapı arz etmektedir. Bu yapının en çok etkili olduğu alanlardan birisi din eğitimi ve öğretimidir. Toplumlardaki çoğul yapıyı göz önünde bulunduran farklı din öğretimi modellerinin ortaya konulması ve uygulanması bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Ülkemizdeki din öğretimi uygulamaları da dünyadaki çoğul yapı ve çoğulculuk ile ilgili tartışmalardan etkilenmektedir (Konu ile ilgili tartışmalar için bkz. Kaymakcan (2007); Aşlamacı (2008); Gündüz (2008); Tosun (2010); Kutlu (2009); Bulut (2010); Bayar)2014); Yıldırım (2014); Türkiye’de Din ve Eğitim: Son Dönemdeki Gelişmeler ve Değişim Süreci (2011). Cumhuriyetin başlangıcından bu yana din öğretimi programlarında farklı din anlayışlarına oranları değişmekle birlikte her dönem daha fazla yer vermeye başlanması bu etkinin bir göstergesidir. Özellikle son dönemlerde din öğretimi programlarıyla ilgili içerik tartışmalarında programların çoğulculuğa verdiği yer sıklıkla gündeme gelmekte ve program bu yönde eleştirilere uğramaktadır. Bu eleştiriler karşısında programlarda bazı değişiklikler (Programlara yönelik eleştiriler doğrultusunda yapılan değişiklikler ile ilgili değerlendirmeler için bkz. Kaymakcan, 2008; Özenç, 2008; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Uygulanmasının İzlenmesi, 2013) yapılmıştır.

Bildiride ele aldığımız temel problem, farklı dinlerin ve İslam’ın farklı yorumlarının Cumhuriyet dönemi din öğretimi programlarında ne oranda yer aldığıdır. Nitekim çoğulculuğun din eğitimi ve öğretiminde dikkate alındığını gösteren önemli noktalardan birisi farklı din anlayışlarının programlarda ne kadar ve hangi bakış açısıyla yer bulduğudur (Kula, 2012: 318-319; Aydın, Osmanoğlu, 2015: 100). Türkiye’deki din öğretimi programlarının bu doğrultuda incelenmesi gerektiği kanaatinde olduğumuz için böyle bir problemi ele almayı tercih ettik. Bu çerçevede temel amacımız; ülkemizde Cumhuriyet döneminde uygulanan din öğretimi programlarında farklı dinlere ve İslam’ın farklı yorumlarına verilen yeri ortaya koymaktır.

Araştırmada cevap aradığımız temel soru, “*Cumhuriyet döneminde uygulanan din öğretimi programlarında farklı dinlere ve İslam içi farklı yorumlar yer verilmiş midir?*” sorusudur.

Araştırmada, doküman inceleme yöntemi kullanılmış ve içerik analizi yapılmıştır. Veri toplama aracı da Cumhuriyet döneminde uygulanan din öğretimi programlarıdır. Cumhuriyet dönemi din öğretimi programları değerlendirilirken ilk olarak 2000 yılı öncesi (1924-1982), daha sonra da 2000 yılı ve sonrası (2000-2010) din öğretimi programlarına yer verilmiştir. Bu şekildeki bir ayrımın temel nedeni, Cumhuriyet dönemi din öğretimi programları arasında 2000 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programlarının öncekilere göre farklı bir bakış açısı getirmesidir. Din öğretimi programlarının bu şekilde iki dönem halinde değerlendirilmesinin bir diğer sebebi; program anlayışları bakımından 2000 yılı öncesi ve sonrası dönemlere ait programların kendi dönemleri içerisinde birbirine yakın olduğu düşüncesidir.

2000 Yılı Öncesi Din Öğretimi Programları

Cumhuriyet döneminin ilk programları olan 1924 İlkokul Kuran-ı Kerim ve Din Dersleri Müfredat Programı¹, 1924 Lise Birinci Devre (Ortaokul) 1. ve 2. Sınıf Din Dersleri Müfredat Programı, 1926 İlk Mektep Din Dersleri Müfredat Programı, 1930 İlk Mektep Din Dersleri Müfredat Programı (Şehir ve Köy İlkokulları)² ve 1948 İlkokul Din Dersleri Müfredatı³ içeriğinde İslam'ın dışındaki dinler veya mezheplerle ilgili herhangi bir bilgiye rastlanılmamaktadır.

Din dersi programlarında ilk defa diğer dinlerden bahsedilmesi, 1956 Ortaokullar ve Bunlara Muadil Diğer Okullar İçin Din Dersleri Programıdır. Bu programda ortaokul 2. sınıf programının ilk ünitesi olan “Müslümanlıkta Allah İnancı, Peygamberimiz” başlığı altında önceki programlarda olduğu gibi sadece Hz. Muhammed’e değil, “İslamıktan önceki dinleri tebliğ eden peygamberler” başlığıyla İslamiyet’ten önceki dinlere ait peygamberlere de değinilmiştir. Yine 2. sınıfta “Kuran ve Hadis” başlığı altında “Diğer Mukaddes Kitaplar ve Kur’an”, “Zamanımızda yeryüzündeki dinler ve İslamlığın bunlar arasındaki yeri” başlığında ise “Yeryüzündeki büyük dinler hangileridir?” konularına yer verilmiştir (Maarif Vekaleti Tebliğler Dergisi, 17 Eylül 1956: 148). Bundan önceki programlarda da Hz. Muhammed dışındaki peygamberler ve Kur’an-ı Kerim haricindeki kitaplar ile ilgili bilgiler vardır ancak 1956 programının farkı ilk defa İslamiyet’ten farklı dinlere ayrı bir başlık ayrılmasıdır.

1967 Lise ve Bunlara Muadil Öğretim Kurumları ile Lise Derecesindeki Din Dersi Programı 1. sınıfta “Dinler Tarihi’ne Toplu Bir Bakış-Semavi Dinler Arasında İslam Dini” ünitesi yer almıştır (MEB Tebliğler Dergisi, 23 Ekim 1967: 372). Görüldüğü üzere bu programda dinler semavi-semavi olmayan şekilde ayrılmıştır. 1968 İlkokul Din Bilgisi 5. sınıf programında diğer dinler ile ilgili bir ünite başlığı bulunmamasıyla birlikte “Kitaplara İnanmak” ünitesinde kutsal kitaplara, “Peygamberlere İnanmak” başlığı ile Hz. Muhammed ve başlıca peygamberlere yer verilmiştir (İlkokul Programı, 1969: 110). Ancak İslamiyet, Hıristiyanlık ve Yahudiliğin dışındaki dinlerin kutsal kitapları programa dahil edilmemiştir. Daha önce 1956 Ortaokullar ve Bunlara Muadil Diğer Okullar İçin Din Dersleri Programında “Mukaddes Kitaplar” şeklindeki tanımlama yerini “Dört hak kitap” tanımlamasına bırakmıştır. Programın bu şekilde tanımlama yapması, programın İslam’ın kutsal kitaplar hakkındaki bakış açısını yansıttığını göstermektedir. 5. sınıftaki üniteler arasındaki “Peygamberlere İnanmak” ünitesi içerisinde ise “Peygamberlerden başlıcaları”na yer verilmiştir.

1976 Ortaokul Din Dersi Programı 1. sınıfta “Genel Anlamda Din” ünitesi “En Büyük İlahi Dinler” konusunda ilahi dinler olarak ifade edilen Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet ayrı

¹ 4. sınıfta Hz. Muhammed’in hayatı anlatılırken diğer peygamberlerin menkıbelerinin anlatılacağı belirtilmiştir. Bkz. İlk Mekteplerin Müfredat Programı (1340 (1924)): 13).

² 1926 4. sınıf ve 1930 Şehir İlkokulları 5. sınıf programının konuları içinde yer alan “İslam Dininin Esasları” konu başlığı altında “Kimsenin dinine, itikadına, işine karışmamak. İslam Dininde her şahıs kendi itikadından ve işinden sorumludur. Başkalarının imanına karışmaya kimsenin hakkı yoktur” şeklinde bir madde yer almaktadır. Her ne kadar İslam’ın içindeki farklı yorumlar ve dinler hakkında bilgiye yer verilmesi de bu madde ile programda inanç özgürlüğü ve farklı inançlara saygı konusu vurgulanmaya başlanmıştır. Bkz. İlk Mekteplerin Müfredat Programı (1927: 47).

³ 5. sınıf Din Dersi müfredat konuları arasında yer alan “Peygambere iman” ve “Allah’ın Kitaplarına İman” konusunda Hz. Muhammed’in dışındaki peygamberlere ve Kur’an-ı Kerim’in dışındaki kutsal kitaplara değinilmiştir. Bkz. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Heyeti’nin 25/XI/1948 tarih ve 232 sayılı kararı, 2-3.

konu başlıkları halindedir. “İslam Dininin Temel Prensipleri: İman” ünitesinde “Kitaplara iman” ve “Peygamberlere iman” başlığı altında Yahudilik ve Hıristiyanlığın kutsal kitapları ve peygamberleri ile ilgili bilgiler bulunmaktadır (MEB Tebliğler Dergisi, 27 Eylül 1976: 338). 1976 Ortaokul Din Dersi Programı 3. sınıf konuları arasında “İlahi Dinler Arasında İslamiyet” başlığı altında Yahudilik ve Hıristiyanlığa yer verilmiştir (MEB Tebliğler Dergisi, 27 Eylül 1976: 339). Böylece Cumhuriyet döneminde ilk defa bir programda İslamiyet dışındaki dinlere ismen yer verilmiştir. Programda dinlerden bahsedilirken din tasnifinin ilahi-ilahi olmayan şeklinde yapıldığı görülmektedir. Yine tasnifin “en büyük ilahi dinler” şeklinde yapılması da dikkat çekicidir. Tasnifte yer alan “en büyük” ifadesinden kastedilen yaşayan ilahi dinlerdir.

1976 Lise Din Bilgisi Programı 1. sınıfta “Din Ne Demektir?” ünitesinin alt başlıklarından birisi “Dinler Hakkında Kısa Bilgi”dir. Yine “İslam Dini” ünitesinde “Kitaplara iman” ve “Peygamberlere iman” konuları bulunmaktadır (MEB Tebliğler Dergisi, 27 Eylül 1976: 339). Lise 3. sınıfta ise “Dinler Tarihine Toplu Bir Bakış” ünitesinde “Kaç türlü din vardır?”, “Hak dinler hangileridir?” konularına yer verilmiştir. “Hak Dinler Hangileridir?” başlığında hak din olarak Yahudilik, Hıristiyanlık ve Müslümanlıktan bahsedilmiştir (MEB Tebliğler Dergisi, 27 Eylül 1976: 340). Bu programda dinler arasında hak-hak olmayan şeklinde bir ayırım yapılmaktadır.

1982 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programı 5. sınıfta yer alan “Kitaplara İnanmak” ünitesinde “Dört büyük kitap” başlığı altında Kur’an-ı Kerim dışında kutsal olarak kabul edilen üç kitaba daha yer verilmiştir. “Peygamberlere İnanmak” ünitesinde de “Peygamberler ve Allah niçin peygamberleri göndermiştir?” ile “Kitabı Olan Peygamberler” konusu bulunmaktadır. Programda bahsedilen “dört büyük kitap”tan kasıt Zebur, Tevrat, İncil ve Kur’an’dır. Bu şekilde “dört büyük kitap”tan bahsedilmesinin diğer programlarda yer alan semavi-semavi olmayan, ilahi-ilahi olmayan, hak-hak olmayan gibi dinler arasındaki sınıflamanın 1982 programında devam ettirildiğini göstermektedir.

1982 yılı programı 6. sınıfta “Din Kavramı” ünitesi içerisinde “Dinler hakkında genel bilgi” başlığı ile İslam dini ile birlikte Musevilik ve Hıristiyanlığa yer verilmiştir. 7. sınıf programında “Kitaplara İman” ünitesinde “Suhuf” ve “Kitaplar” konuları bulunmaktadır. “Peygamberlere İman” ünitesinde “Peygamber Kavramı ve Peygamberlere İnanmak”, “İnsanların Peygamberlere Olan İhtiyacı”, “Peygamberlerin Sıfatları” konularından bahsedilmiştir. 8. sınıf programında “Kuran ve Hz. Muhammed” ünitesi içerisinde “Kuran’da Peygamber Kıssaları” başlığı ile bazı peygamberlerle ilgili kıssalara yer verilmiştir. 8. sınıfta bulunan “Türklerin, Başka Dinden Olanlara Karşı Tutumları” başlığı da diğer dinlere bakışa örneklik teşkil etmesi açısından önemlidir.

1982 Ortaöğretim Din ve Ahlak Bilgisi Programı 1. sınıfta “Dinler ve Özellikleri” ünitesinde “İlkel dinler”, “Çin dinleri”, “Hint dinleri”, “Musevilik” ve “Hıristiyanlık” yer almıştır. Ancak ünitenin devamında “Son Din Müslümanlık” ve “Semavi Dinlerdeki Ortak Yönler” konularından da bahsedilmiş, son olarak “İslâmın Allah İnanıcı”na yer verilmiştir. Görüldüğü üzere ünitenin başlığında dinlere karşı objektif bir ifade varken alt başlıklarda diğer dinler İslam dini bakış açısından değerlendirilmiştir. 3. sınıfta “Yeryüzündeki Dinler ve İslâm Dini” ünitesi bulunmaktadır. Bu ünite içerisinde “Yeryüzündeki dinler ve coğrafi dağılımları” alt başlığı yer almaktadır. Daha sonraki alt başlıklar ise yeryüzündeki “Müslüman ülkeler ve bu ülkelerle ilişkilerimiz” konularına ayrılmıştır.

1982 Lise Müfredat Programı 1. sınıfta “Din”, “Dinler ve Özellikleri” üniteleri bulunmaktadır. 3. sınıftaki “Yeryüzündeki Dinler ve İslam Dini” isimli ünite de farklı dinlere yönelik bilgiler içermektedir (Altaş, 2002: 156). Programda dinlerin “Yeryüzündeki Dinler” şeklinde tasnif edilmesi dinler arasında herhangi bir yargılamaya yer vermeden, objektif bir tasnif yapılmaya çalışıldığını göstermektedir.

1988 İlkokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programı⁴, 1992 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Programı ile 1982 İlkokul Din ve Ahlak Bilgisi Programının içerikleri genel olarak birbirinin aynısıdır. Ancak 1982 Ortaöğretim Din ve Ahlak Bilgisi Dersi Programı 3. sınıftaki “Yeryüzündeki Dinler ve İslâm Dini” ünitesi, 1992 Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Programında yer almamaktadır. 1992 Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programı 1. sınıfta 1982 Ortaöğretim Din ve Ahlak Bilgisi Dersi Programına ilaveten “Dinler ve Özellikleri” ünitesinin içeriğine “Türklerde “ehlibeyt” sevgisi” konusu eklenmiştir. Ancak 1982 Ortaöğretim Din ve Ahlak Bilgisi Dersi Programı 3. sınıfta bulunan “Yeryüzündeki Dinler ve İslâm Dini” ünitesi, 1992 Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programında yer almamaktadır.

2000 yılı öncesindeki din öğretimi programları genel olarak değerlendirildiğinde içeriğin genellikle İslam dini merkeze alınarak oluşturulduğu tespit edilmiştir. Diğer inanışlar ile ilgili konularda ise İslam dininin bakış açısının hakim olduğu görülmektedir. 1982 yılı ile birlikte hazırlanan din öğretimi programlarında öğrencilerin İslam dinini benimsemeleri gibi bir amaçtan söz edilmemekle birlikte İslam dini ile ilgili bilgilere daha geniş yer ayrılmış, İslam dışındaki dinlere az da olsa yer verilmiştir. Bahsedilen dinler ise Yahudilik ve Hristiyanlıktır. Bu dinlerin dışında kalan diğer dinlerden bahsedilmemiştir. 2000 yılı öncesindeki din öğretimi programlarında İslam dini içerisindeki farklı yorumlardan bahsedilmemektedir.

Tablo 1. 2000 Yılı Öncesi (1924-1982) Din Öğretimi Programlarında Farklı Din Anlayışları

Yıl	Düzyer/Sınıf	Ünite	Konu
1924 İlkokul Kuran-ı Kerim ve Din Dersleri Müfredat Programı	-	-	-
1924 Lise Birinci Devre (Ortaokul) 1. ve 2. Sınıf Din Dersleri Müfredat Programı	-	-	-
1926 İlk Mektep Din Dersleri Müfredat Programı	-	-	-
1930 İlk Mektep Din Dersleri Müfredat Programı (Şehir ve Köy İlkokulları)	-	-	-
1948 İlkokul Din Dersleri Müfredatı	-	-	-
1956 Ortaokullar ve Bunlara Muadil Diğer Okullar İçin Din Dersleri Programı	Ortaokul 2	Müslümanlıkta Allah İnancı, Peygamberimiz Kuran ve Hadis	İslamıktan önceki dinleri tebliğ eden peygamberler Diğer Mukaddes Kitaplar ve Kur'an

⁴ 1982 Anayasası'nın 24. maddesi ile Din Bilgisi ve Ahlak dersi, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” adıyla birleştirilerek tek ders halinde bütün ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulması mecburi hale getirilmiştir. 1982 yılında yürürlüğe konan programda dersin adı “Din ve Ahlak Bilgisi” iken 1988 programında “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” olarak değiştirilmiştir. Bkz. Gündüz (1998: 553).

Yıl	Düzyey/Sınıf	Ünite	Konu
		Zamanımızda yeryüzündeki dinler ve İslam'ın bunlar arasındaki yeri	Yeryüzündeki büyük dinler hangileridir?
1967 Lise ve Bunlara Muadil Öğretim Kurumları ile Lise Derecesindeki Din Dersi Programı	Lise 1	Dinler Tarihi'ne Toplu Bir Bakış-Semavi Dinler Arasında İslam Dini	
1968 İlkokul Din Bilgisi Programı	İlkokul 5	Kitaplara İnanmak (İslamiyet, Hıristiyanlık ve Yahudiliğin kutsal kitapları) Peygamberlere İnanmak (Hz. Muhammed ve başlıca peygamberler)	
1976 Ortaokul Din Dersi Programı	Ortaokul 1	Genel Anlamda Din İslam Dininin Temel Prensipleri: İman	En Büyük İlahi Dinler (Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet) • Kitaplara iman (Yahudilik ve Hıristiyanlığın kutsal kitapları) • Peygamberlere iman (Yahudilik ve Hıristiyanlığın peygamberleri)
1976 Ortaokul Din Dersi Programı	Ortaokul 3	İlahi Dinler Arasında İslamiyet (Yahudilik ve Hıristiyanlık)	
1976 Lise Din Bilgisi Programı	Lise 1	Din Ne Demektir? İslam Dini	Dinler Hakkında Kısa Bilgi • Kitaplara iman • Peygamberlere iman
1976 Lise Din Bilgisi Programı	Lise 3	Dinler Tarihine Toplu Bir Bakış	Kaç türlü din vardır? Hak dinler hangileridir? (Yahudilik, Hıristiyanlık ve Müslümanlık)
1982 Temel Eğitim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programı	İlköğretim 5	Kitaplara İnanmak Peygamberlere İnanmak	Dört büyük kitap (Kur'an, İncil, Tevrat, Zebur) • Peygamberler ve Allah niçin peygamberleri göndermiştir? • Kitabı Olan Peygamberler
1982 Temel Eğitim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programı	İlköğretim 6	Din Kavramı	Dinler hakkında genel bilgi (İslam, Musevilik ve Hıristiyanlık)
1982 Temel Eğitim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programı	İlköğretim 7	Kitaplara İman Peygamberlere İman	Suhuf Kitaplar • Peygamber Kavramı ve Peygamberlere İnanmak • İnsanların Peygamberlere Olan İhtiyacı • Peygamberlerin Sıfatları
1982 Temel Eğitim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programı	İlköğretim 8	Kuran ve Hz. Muhammed Türklerin, Başka Dinden Olanlara Karşı Tutumları	Kuran'da Peygamber Kıssaları

Yıl	Düzy/Sınıf	Ünite	Konu
1982 Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programı	Ortaöğretim 1	Dinler ve Özellikleri	İlkel dinler, Çin dinleri, Hint dinleri, Musevilik ve Hıristiyanlık
1982 Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programı	Ortaöğretim 3	Yeryüzündeki Dinler ve İslâm Dini	
1992 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Programı	Ortaöğretim 1	Dinler ve Özellikleri	Türklerde “Ehlibeyt” Sevgisi

2000 Yılı ve Sonrası Din Öğretimi Programları

2000 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programları önceki dönemde uygulanan programlardan birçok açıdan büyük farklılıklar göstermektedir. Bunlardan en önemlisi, programın önceki programlardan farklı bir din ve eğitim anlayışına sahip olmasıdır. Programa göre, program geliştirilirken öğrenciye dinin evrensel barış kültürünün yaratılmasında ve hoşgörü ortamının oluşturulmasında katkıda bulunabileceği bilgisinin kazandırılması ve insanların kendi örf ve adetleri kadar başka milletlerin de örf ve adetlerine saygı ve hoşgörü gösterebilmesi dikkate alınan temel ilkeler arasındadır. Programda bütün dinlerin temel amacının iyi insan yetiştirmek olduğu, bu çerçevede öğrencilerin inanç ve kültür dünyalarını genişletmek ve başka din mensuplarına hoşgörü ve anlayışlı davranmalarını sağlamak (İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programları ve Bir Uygulama Örneği, 2002: 93) amacıyla Yahudilik, Hıristiyanlık, Hinduizm ve Budizm ile ilgili bilgilere yer verilerek İslam'ın bu dinler karşısındaki konumunun değerlendirilmesinin gerçekleştirileceği belirtilmiştir (İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programları ve Bir Uygulama Örneği, 2002: 92). Öğrenme-öğretme süreçlerinde uyulması gereken ilkeler arasında dinsel anlayış ve uygulama farklılıklarının bir zenginlik olduğunun öğrencilere fark ettirilmesinin (İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programları ve Bir Uygulama Örneği, 2002: 93) bulunması da din içi çoğulculuğa programda yer vermeye çalışıldığının bir göstergesidir. Benzer şekilde programın temel ilkeleri ortaya konulurken mezheplerin ayrımcılık değil, dinin anlaşılma biçimlerini ortaya koyan bir zenginlik olduğunun (İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programları ve Bir Uygulama Örneği, 2002: 88) belirtilmesi de önemlidir. Yine bireysel açıdan “öğrencilerin İslam dinini ve diğer dinleri ana kaynaklarına dayalı olarak tanımasını gerektiğini kavrayabilmeleri”; toplumsal açıdan “toplumdaki farklı dini anlayış ve yaşayışların dinin özü ile ilgili olmayıp sosyal bir olgu olduğunu tanıyabilmeleri, başkalarının inanç ve yaşayışlarına hoşgörü ile yaklaşabilmeleri”; evrensel açıdan “diğer dinleri temel özellikleriyle tanıyarak, bağlılarına hoşgörüyle yaklaşabilmelerinin” (İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programları ve Bir Uygulama Örneği, 2002: 96-97) genel amaçlar arasında ifade edilmesi, din içi ve din dışı farklılıklara karşı olumlu bakış açılarının kazandırılmak istendiğinin önemli bir göstergesidir.

2000 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programlarında belirtilen ilkeler ve amaçlar doğrultusunda oluşturulan muhtevada 5. sınıf ünitelerinden birisi, “Peygamberleri Tanıyalım” ünitesidir. Bu ünite içerisinde Hz. Muhammed dışındaki peygamberlere de yer verilmiştir. Ayrıca “Peygamberlere Gelen Mesaj Aynı Amaca Yöneliktir” konu başlığı ile dinlerin ortak hedefler ortaya koyduğu düşüncesi kazandırılmaya çalışılmaktadır (İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programları ve Bir Uygulama Örneği, 2002: 106). 6. sınıfta yer alan “Kutsal Kitapları Tanıyalım” ünitesinde Kur'an-ı Kerim ile birlikte Tevrat, Zebur ve İncil hakkında bilgilere yer verilmiştir (İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

Öğretim Programları ve Bir Uygulama Örneği, 2002: 125). 2000 programında da kutsal kitaplar konusunda yine önceki programlarda olduğu gibi sadece dört kutsal kitaptan bahsedilmesi ve ilahi/semavi olmadığı kabul edilen dinlerin kutsal kitaplarından bahsedilmemesi geleneğinin devam ettiği görülmektedir.

7. sınıfta yer alan “Dinleri Tanıyalım” ünitesinde “Günümüzde Yaşayan Büyük Dinleri Tanıyalım” başlığı ile Yahudilik, Hıristiyanlık, İslam, Hinduizm ve Budizm dinleri ile ilgili bilgilere ve “Başkalarının İnançlarına Saygı Gösterelim” konusuna yer verilmiştir. Programda dinlerden bahsedilirken günümüzde yaşayan büyük dinler ifadesi kullanılmıştır. Burada geçen “günümüzde yaşayan büyük dinler” ifadesi içerisindeki “büyük”lüğün neye göre olduğu belirsizdir. Eğer büyüklükten mensuplarının sayısı kastedilmekteyse yukarıdaki dinlerden bazılarının bu sınıflamaya dahil olmaması gerektiği söylenebilir.

8. sınıftaki “Dindeki Anlayış Farklılıkları” ünitesi din içi anlayış farklılıklarına yönelik bir ünedir. Cumhuriyet dönemi din öğretimi programları içerisinde ilk defa bu ünite kapsamında İslam içerisinde yer alan farklı yorumlar konusu ele alınmış ve din anlayışlarındaki farklılıkların sebepleri, din anlayışındaki farklılıklara dayalı olarak oluşmuş mezhep, tarikat, cemaat gibi oluşumların kökenleri vb. konular üzerinde durulmuştur. Yine 8. sınıfta yer alan “Dinlerin ve İslâmın Evrensel Öğütleri” ünitesi ile de dinlerin ortak ilkelerine yer verilmiştir (İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programları ve Bir Uygulama Örneği, 2002: 152).

2005 Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programında genel olarak 2000 programının bakış açısının devam ettiği görülmektedir (Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı, 2005: 10-15, 74). Program muhtevası incelendiğinde 9. sınıftaki “İnsan ve Din” ünitesinde “İnanmanın Çeşitli Biçimleri” konusyla Monoteizm, Politeizm ve Ateizm gibi inanç biçimlerinden bahsedilmiştir (Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı, 2005: 74). Böylece Cumhuriyet tarihinde ilk defa Ateizm konusu din öğretimi programlarında yer almıştır. 11. sınıfta “İslam Düşüncesinde Yorumlar” ünitesinde Cumhuriyet tarihinde ilk defa dört Sünni fihri-amelî mezheple birlikte Caferilik mezhebine de yer verildiği görülmektedir (Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı, 2005: 77)⁵. 12. sınıftaki “Dinlerde İbadetler” (Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı, 2005: 75) ünitesi ile “Yaşayan Dinler ve Benzer Özellikleri” ünitesi din dışı farklı yorumlarla ilgilidir. 2000 programında haklarında bazı bilgiler verilen Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet dinlerinden bu programda İbrahimi dinler şeklinde bahsedilmektedir. Önceki programda bu dinlerin yanı sıra Hinduizm ve Budizm hakkında da bilgi verilmişti. Bu programda bahsedilen dinler ise Hint Dinleri başlığı altında Hinduizm, Budizm, Caynizm, Sihizm; Çin ve Japon Dinleri başlığı altında Taoizm, Konfüçyanizm, Şintoizm ile geleneksel dinlerdir. Böylece Cumhuriyet döneminde ilk defa Sihizm, Taoizm, Konfüçyanizm, Şintoizm ve geleneksel dinler ile ilgili bilgiler bu programda yer almıştır (Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı, 2005: 80). 11. sınıftaki “İslâm Düşüncesinde Yorumlar” ve 12. sınıfta “İslâm Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar” (Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı, 2005: 77) üniteleri de din içi farklı yorumlarla ilgili

⁵ Programda Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilik ile ilgili konulara yer verilmesi ile ilgili bir araştırma için bkz. Öztaşkın (2012).

ünitelerdir. Görüldüğü üzere bu programda dinlerin tasnifi, 2000 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programlarındaki “Günümüzde Yaşayan Büyük Dinler” şeklindeki tasnife benzemekle birlikte “günümüzde” ve “büyük” ifadeleri kaldırılarak “Yaşayan Dinler” şeklindeki bir tasnife dönüşmüştür.

2005 Ortaöğretim DKAB Öğretim Programında önceki programla kıyaslandığında Alevilik-Bektaşilik konularına kısmen yer verildiği görülmektedir. Özellikle okuma metnininin 9 tanesinden 5’inin Alevilik-Bektaşilik ile ilgili seçilmesinin bir yenilik olduğu söylenebilir (Kaymakcan, 2007: 192-193). 2005 Ortaöğretim DKAB Öğretim Programında İslam dışı dinlere üçe yakın ünite ayrılmakta, diğer ünitelere oranla % 10 civarında diğer dinlere yer verilmektedir (Kaymakcan, 2007: 200).

2006 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı 4. ve 5. sınıfta doğrudan diğer dinler ile ilgili bir içerik bulunmamaktadır. 6. sınıfta “Peygamberlere ve İlahi Kitaplara İnanç” (İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı, 2006: 71) ünitesinde Hz. Muhammed’in dışındaki peygamberlere ve Kur’an’dan başka ilahi kitaplara da değinilmiştir. “İslamiyet ve Türkler” ünitesinde ise diğer şahıslarla birlikte Hacı Bektaş Veli (İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı, 2006: 76) gibi Alevi kültüründe önem atfedilen bir şahsiyete yer verilmiştir. 8. sınıfta “İslam Düşüncesinde Yorumlar” ünitesinde “Din ve Din Anlayışı”, “Din Anlayışındaki Yorum Farklılıklarının Sebepleri”, “İslam Düşüncesinde Yorum Biçimleri”⁶, “Din Anlayışındaki Farklılıklar Niçin Zenginliktir?” (İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı, 2006: 74) konuları bulunmaktadır. 8. sınıfta “Dinler ve Evrensel Öğütleri” ünitesinde bulunan konumuzla ilgili başlıklar ise “Niçin Birden Çok Din Vardır?”, “Günümüzde Yaşayan Büyük Dinleri Tanıyalım”⁷, “Dinlerin ve İslam’ın Evrensel Öğütleri” ve Başkalarının İnançlarına Hoşgörülü Olmak”tır. 2005 Ortaöğretim DKAB Öğretim Programında dinler, “Yaşayan Dinler” şeklinde tasnif edilmişken bu programda 2000 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programlarındaki gibi “Günümüzde Yaşayan Büyük Dinler” şeklindeki tasnife yer verilmiştir.

2010 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programının içeriği incelendiğinde 6. sınıfta “Peygamberlere ve İlahi Kitaplara İnanç” ünitesinde “Peygamber ve Peygamberlere İman” ile “İlahî Kitap ve İlahî Kitaplara İman” (İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı, 2010: 72) konuları yer almaktadır. “İslamiyet ve Türkler” ünitesinde “Türkler Arasında İslam’ın Yayılmasında Etkili Olan Bazı Şahsiyetler” arasında Alevi anlayışta 12 imamdan biri olarak kabul edilen ve önemli isimler arasında olan Ali er- Rıza ve Hacı Bektaş Veli’ye yer verilmiştir (İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı, 2010: 77; İlk ve ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında Alevilik-Bektaşilik konuları ile ilgili bir araştırma için bkz. Şimşek, Güngör, 2013). 7. sınıfta “Oruç İbadeti” ünitesinde “Muharrem Orucu”na (İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı, 2010: 73) yer verilmiştir. “İslam Düşüncesinde Yorumlar” ünitesinde “Din ve Din Anlayışı”, “Din Anlayışındaki Yorum

⁶ Bu konunun alt başlıkları olarak da “İnançla İlgili Yorumlar”, “Fıkhi Yorumlar”, “Tasavvufi Yorumlar” bulunmaktadır.

⁷ Bu dinler arasında Hinduizm, Budizm, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam anlatılmaktadır.

Farklılıklarının Sebepleri”, “İslam Düşüncesinde Yorum Biçimleri”⁸, “Din Anlayışındaki Farklılıklar Niçin Zenginliktir?” konuları bulunmaktadır. 8. sınıfta “Zekat, Hac ve Kurban İbadeti” ünitesinde “Kurban Tıglama (Kesme) Duası” (İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı, 2010: 85) isimli bir okuma metni bulunmaktadır. “Dinler ve Evrensel Öğütleri” ünitesinde konumuzla ilgili olarak “Günümüzde Yaşayan Dinleri Tanıyalım”⁹, Dinlerin ve İslam’ın Evrensel Öğütleri” ve Başkalarının İnançlarına Hoşgörülü Olmak” (İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı, 2010: 77) konuları yer almaktadır. Bu programda 2000 ve 2006 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programlarındaki “Günümüzde Yaşayan Büyük Dinler” şeklindeki tasnifin “Günümüzde Yaşayan Dinler” şeklinde değiştiği görülmektedir.

2010 Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (9, 10, 11 ve 12.Sınıflar) Öğretim Programındaki farklı dinler ve İslam içi yorumlar ile ilgili üniteler 2005 Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programıyla büyük oranda benzerlikler taşımakla birlikte bazı farklılıklar da bulunmaktadır. 2005 programında 11. sınıftaki “İslam ve Barış” ünitesi bu programda yer almamıştır. Bu ünitenin yerine “Aile ve Din” ünitesi getirilmiştir. Bu ünite bulunan “Dinler Evliliğe Önem Verir” konusu dinlerin evliliğe yönelik bakış açısından bahsetmektedir (Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı, 2010: 65). 12. sınıftaki “İslâm Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar” ünitesinde “Kültürümüzde Etkin Olan Tasavvufi Yorumlar” konusuna daha önceki programda da yer verilmişti. Ancak bu ünite içerisinde yer alan “Nusayrılık” konusu, Cumhuriyet döneminde ilk defa bu programda yer almaktadır (Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı, 2010: 64).

Tablo 2. 2000 sonrası (2000-2010) Din Öğretimi Programlarında Farklı Din Anlayışları

Yıl	Düzy/Sınıf	Ünite	Konu
2000 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programları	İlköğretim 5	Peygamberleri Tanıyalım	Peygamberlere Gelen Mesaj Aynı Amaca Yöneliktir
2000 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programları	İlköğretim 6	Kutsal Kitapları Tanıyalım (Kur’an, Tevrat, Zebur ve İncil)	
2000 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programları	İlköğretim 7	Dinleri Tanıyalım	<ul style="list-style-type: none"> • Günümüzde Yaşayan Büyük Dinleri Tanıyalım (Yahudilik, Hıristiyanlık, İslam, Hinduizm ve Budizm) • Başkalarının İnançlarına Saygı Gösterelim

⁸ Bunlar arasında “İnançla İlgili Yorumlar”, “Fikhi Yorumlar” ve “Tasavvufi Yorumlar” konuları bulunmaktadır. Tasavvufi yorumlar arasında da Alevilik-Bektaşılık konusuna diğerlerine göre daha ayrıntılı yer verilmiştir. Bkz. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı (2010: 75).

⁹ Bu dinler arasında Hinduizm, Budizm, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam anlatılmaktadır. Bkz. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı (2010: 77).

Special Issue on the Proceedings of the 5th ISCS Conference, 2016 - KAZAKHSTAN

Yıl	Düzy/Sımf	Ünite	Konu
2000 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programları	İlköğretim 8	Dindeki Anlayış Farklılıkları (İslam içerisinde yer alan farklı yorumlar) <hr/> Dinlerin ve İslâmın Evrensel Öğütleri	
2005 Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı	Orta Öğretim 9	İnsan ve Din	İnanmanın Çeşitli Biçimleri (Monoteizm, Politeizm ve Ateizm gibi inanç biçimleri)
2005 Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı	Orta Öğretim 11	İslam Düşüncesinde Yorumlar (dört Sünni fihhi-amelî mezheple birlikte Caferilik mezhebi)	
2005 Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı	Orta Öğretim 12	Dinlerde İbadetler <hr/> Yaşayan Dinler ve Benzer Özellikleri (Yahudilik, Hıristiyanlık, İslamiyet (İbrahimi dinler), Hint Dinleri (Hinduizm, Budizm, Caynizm, Sihizm), Çin ve Japon Dinleri (Taoizm, Konfüçyanizm, Şintoizm), geleneksel dinler	
2005 Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı	Orta Öğretim 12	İslâm Düşüncesinde Tasavvufî Yorumlar	
2006 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı	İlköğretim 6	Peygamberlere ve İlahi Kitaplara İnanç	
2006 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı	İlköğretim 8	İslam Düşüncesinde Yorumlar <hr/> Dinler ve Evrensel Öğütleri	<ul style="list-style-type: none"> • Din ve Din Anlayışı • Din Anlayışındaki Yorum Farklılıklarının Sebepleri • İslam Düşüncesinde Yorum Biçimleri • Din Anlayışındaki Farklılıklar Niçin Zenginliktir? • Niçin Birden Çok Din Vardır? • Günümüzde Yaşayan Büyük Dinleri Tanıyalım (Hinduizm, Budizm, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam) • Dinlerin ve İslam'ın Evrensel Öğütleri

Yıl	Düzy/Sınıf	Ünite	Konu
			<ul style="list-style-type: none"> Başkalarının İnançlarına Hoşgörülü Olmak
2010 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı	İlköğretim 6	Peygamberlere ve İlahi Kitaplara İnanç	<ul style="list-style-type: none"> Peygamber ve Peygamberlere İman İlahî Kitap ve İlahî Kitaplara İman
2010 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı	İlköğretim 7	İslam Düşüncesinde Yorumlar	<ul style="list-style-type: none"> Din ve Din Anlayışı Din Anlayışındaki Yorum Farklılıklarının Sebepleri İslam Düşüncesinde Yorum Biçimleri Din Anlayışındaki Farklılıklar Niçin Zenginliktir?
2010 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı	İlköğretim 8	Dinler ve Evrensel Öğütleri	<ul style="list-style-type: none"> Günümüzde Yaşayan Dinleri Tanıyalım (Hinduizm, Budizm, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam) Dinlerin ve İslam'ın Evrensel Öğütleri Başkalarının İnançlarına Hoşgörülü Olmak
2010 Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (9, 10, 11 ve 12.Sınıflar) Öğretim Programı	Ortaöğretim 11	Aile ve Din	Dinler Evliliğe Önem Verir

Sonuç

Sonuç olarak Cumhuriyet dönemi din öğretimi programlarında farklı dinlere verilen yer ile ilgili tespitler şu şekildedir: Cumhuriyet döneminde ilk defa 1956 *Ortaokullar ve Bunlara Muadil Diğer Okullar İçin Din Dersleri Programı* ile farklı dinler ile ilgili bilgilere değinilmeye başlanmıştır. Bununla birlikte farklı dinlerden -Yahudilik ve Hıristiyanlıktan- ilk defa ismen bahsedilmesi 1976 *Ortaokul Din Dersi Programı* ile olmuştur. Bu programlardaki bakış açısının İslam merkezli olduğu görülmektedir. Daha sonraki programlarda da aynı bakış açısı devam ettirilmiştir. Bunu programlarda dinlerin tasnif edilmiş şeklinde görebilmekteyiz. Mesela dinler 1967 *Lise ve Bunlara Muadil Öğretim Kurumları ile Lise Derecesindeki Din Dersi Programında* semavi-semavi olmayan, 1976 *Ortaokul Din Dersi Programında* ilahi-ilahi olmayan, 1976 *Lise Din Bilgisi Programında* hak-hak olmayan şekilde tasnif edilmiştir.

Dinler tasnifinin 1982 *Lise Müfredat Programı* ile değiştiği görülmektedir. Bu programda dinler, “Yeryüzündeki Dinler”, 2000 *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programlarında* “Günümüzde Yaşayan Büyük Dinler”, 2005 *Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programında* “Yaşayan Dinler”, 2006 *İlköğretim DKAB Öğretim Programında* “Günümüzde Yaşayan Büyük Dinler”, 2010

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programında “Günümüzde Yaşayan Dinler” şeklinde tasnif edilmiştir. Ayrıca 2005 Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında ilk defa Sihizm, Taoizm, Konfüçyanizm, Şintoizm ve geleneksel dinlere de programlarda müstakil başlıklar halinde yer verilmiştir.

Cumhuriyet dönemi din öğretimi programlarında İslamiyet içindeki farklı yorumlara verilen yer ile ilgili tespitler ise şu şekildedir: Cumhuriyet döneminde 2000 yılında hazırlanan *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarına* kadar programların hiçbirisinde İslamiyet içindeki farklı yorumlar ile ilgili bir başlık bulunmamaktadır. Bu programda “Dindeki Anlayış Farklılıkları” ünitesi ile ilk defa İslamiyet içindeki farklı yorumlardan bahsedilmiştir. *2005 Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı* bu konuda önemli bir adım daha atarak dört Sünni fihri-amelî mezheple birlikte Caferilik mezhebine yer vermiştir. Ayrıca *2005 Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programıyla* birlikte Cumhuriyet döneminde ilk defa Ateizm konusu programa dahil olmuştur. *2010 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programında* “İslamiyet ve Türkler” ünitesinde “Türkler Arasında İslam’ın Yayılmasında Etkili Olan Bazı Şahsiyetler” arasında Alevi anlayışta 12 imamdan biri olarak kabul edilen Ali er-Rıza ve Hacı Bektaş Veli hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca “İslâm Düşüncesinde Tasavvufî Yorumlar” ünitesinde “Kültürümüzde Etkin Olan Tasavvufî Yorumlar” başlığı altında Cumhuriyet döneminde ilk defa “Nusayrilik” konusu programa dahil edilmiştir.

2000 yılı öncesindeki dönemde 1982 yılında uygulanmaya başlanan din öğretimi programına kadar çoğulcu bakış açısının programlara çok fazla yansımadağı görülmektedir. 1982 programıyla nispeten çoğulculuğa doğru bir geçiş yapılmaktadır. Bu programda da İslam dini ile ilgili bilgiler ağırlığını devam ettirmekle birlikte İslam dışındaki dinlere de yer verilmiştir. 2000 yılında hazırlanan din öğretimi programında öğrencilere farklılıklara karşı saygı ve hoşgörü davranışları kazandırma gibi hedeflere yer verilmesi dikkat çekmektedir. Ayrıca programın İslam dışı dinlere yönelik bakış açısı ve onlara program içeriğinde yer vermesi yönüyle çoğulculuğu yansıttığı ifade edilebilir. Ancak her ne kadar farklılıklara karşı saygı ve hoşgörüyü kazandırma gibi hedeflere yer verilse de içerikte din içi yorum farklılıkları doğrudan programda yer almamaktadır. Bu durum 2005 ve 2006 yılındaki din öğretimi programlarıyla biraz değişmiştir. Çünkü sözü edilen programlarla birlikte içerikte İslam dini içerisindeki farklı yorumlara yer vermeye başlanmıştır.

Teşekkür

Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon birimine bu çalışmaya verdiği destekten dolayı teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

- Altaş, N. (2002). Türkiye’de Zorunlu Din Öğretimini Yapılandıran Süreç, Hedefler ve Yeni Yöntem Arayışları (1980-2001). *Dini Araştırmalar*, 4(12).
- Aşlamacı, İ. (2008). *Çoğulculuk ve Din Eğitimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Uygulanmasının İzlenmesi (2013). Ankara İHOP.
- Aydın, MŞ., Osmanoğlu, C. (2015) *Kültürlerarası Din Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Bayar, M. (2014). Çoğulculuk Bağlamında İmam Hatip Lisesi Kelam Dersinde Alevilik Bektaşilik Öğretimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(31), (s. 551-559).
- Bulut, Z. (2010). Dinsel Çoğulculuk ve Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Diğer Dinlerin Öğretimi. *Kelam Araştırmaları*, 8(2), (s. 65-90).
- Gündüz, H. (2008). *İlköğretim Din Dersi Kitaplarında Diğer Dinlerin Öğretimi (Zorunlu Din Öğretimi Öncesi ve Sonrası Dönemlere Ait Ders Kitapları Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gündüz, T. (1998). Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Öğretimi Kronolojisi (1923-1998). *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(7).
- İlk Mekteplerin Müfredat Programı* (1924). İstanbul: Maarif Vekaleti İlk Tedrisat Dairesi.
- İlk Mekteplerin Müfredat Programı* (1927). İstanbul: Devlet Matbaası.
- İlkokul Programı* (1969). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı* (2006). Ankara: MEB.
- İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programları ve Bir Uygulama Örneği (Ankara Modeli)* (2002). Ankara: MEB Yayınları.
- Kaymakcan, R. (2007). Türkiye’de Din Eğitiminde Çoğulculuk ve Yapılandırmacılık: Yeni Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programı Bağlamında Bir Değerlendirme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 7(1).
- Kaymakcan, R. (2007). *Yeni Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı İnceleme ve Değerlendirme Raporu*. İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.
- Kaymakcan, R. (6 Mart 2008). Danıştay, “Din Dersi Konusunda Niçin Görüş Değiştirdi?”. *Zaman Gazetesi*.
- Kula, OB. (2012). *Almanya’da Türk Kültürü, Çok-kültürlülük ve Kültürlerarası Eğitim*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kutlu, S. (2009). Laik Örgün Eğitim Sisteminde Doktrin Merkezli Çoğulcu Din Eğitimi Mümkün mü?. *Günümüz Aleviliğinde Eğitim Çalıştayı (29-30 Mayıs 2009)*, Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı* (2005). Ankara: MEB Yayınları.

Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı (2010). Ankara: MEB.

Özenç, B. (2008). AİHM ve Danıştay Kararlarının Ardından Zorunlu Din Dersleri Sorunu. *İÜHFİM*, 66(2), (s. 191-226).

Öztaşkın, ÖB. (2012). Öğretim Programları ve Ders Kitaplarında Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilik. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 61, (s. 251-252).

Şimşek, E., Özcan, G. (2013). Alevi Yapısallaşması, Talepler ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarında Alevilik-Bektaşilik. *Turkish Studies*, 8(3) , (s. 539-565).

Tebliğler Dergisi (17 Eylül 1956). 19(921), Maarif Vekaleti.

Tebliğler Dergisi (23 Ekim 1967). 30(1475), Milli Eğitim Bakanlığı.

Tebliğler Dergisi (27 Eylül 1976), 39(1900), Milli Eğitim Bakanlığı.

Tosun, C. (2010). Cumhuriyet Dönemi Din Dersi Öğretim Programlarında Diğer Dinler. *Türkiye’de Dinler Tarihi (Dünü, Bugünü Geleceği)*, Ankara: Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları, (s. 655-672).

Türkiye’de Din ve Eğitim: Son Dönemdeki Gelişmeler ve Değişim Süreci (2011). (Yayına haz. Aytuğ Şaşmaz, Batuhan Aydagül, Işık Tüzün, İrem Aktaşlı). İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.

Yıldırım, M. (2014). (2011-2012 Öğretim Yılından Uygulanan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Programına İlişkin Bir Değerlendirme.

<http://www.aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1349647350.pdf>, Erişim Tarihi: 08.04.2015.